

RADIONICA

STVARANJE WEBA: OD PODATAKA DO INFORMACIJA

**PRIREDILE: ANA GARVAS DELIĆ I MAJA CVITAŠ (VODITELJICE),
DORA BOŠKOVIĆ, JADRANKA LISEK, MARINA MIHALIĆ,
IVANA PAŽUR, IRENA PILAŠ**

Radionica je pokušala odgovoriti na pitanja o elementima za ocjenu kvalitete weba, o stvarnoj razini koju bi AKM-institucije trebale dosegnuti, te o načinu rješavanja sagledanih problema koji nas približavaju svjetskim rješenjima. U tu su se svrhu raspravile sljedeće teme:

- I. Osnovne komponente potrebne za razvoj web-prostora
- II. Organizacija informacija i načini prezentiranja
- III. Web - kako ga korisnici vide

Detaljnije informacije o raspravi mogu se naći na adresi: <http://www.hidra.hr/akm/>

KATALOG "MUSEVM 1846. - 1996." NA INTERNETU POKUŠAJ STVARANJA VIRTUALNOGA HRVATSKOG POVIJESNOG MUZEJA

<http://www.public.srce/hpm>

DORA BOŠKOVIĆ

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Proslava 150. obljetnice Hrvatskoga povijesnog muzeja u studenome 1996. godine bila je povod tiskanja kataloga koji je trebao, preko 16 zbirki sa po dvadesetak muzejskih predmeta, predstaviti bogati fundus Muzeja. Katalog je, kao svojevrsna slikovnica, bio prepoznat kao odlična podloga za WEB-prezentaciju Muzeja.

Odabir predmeta napravili su kustosi-voditelji zbirki prema propozicijama autora izložbe: prema mišljenju kustosa trebalo je izdvojiti 20-ak predmeta koji su "najljepši, najzanimljiviji, najvredniji i najstariji (kako prema datiranju tako i prema pripadnosti Muzeju)". Te je predmete trebalo obraditi u *kataloškim jedinicama*, oblikovanim prema zadanom predlošku. Uz to, trebalo je napraviti *manje uvodne tekstove* o nastanku, sadržaju, stanju i sličnim zanimljivostima svake zbirke posebno. Autor kataloga i izložbe napravio je *veći uvodni tekst* o nastanku i razvitku našeg Muzeja, a svemu je prethodio *predgovor ravnatelja*. Svaki je predmet-kataloška jedinica bio popraćen popisom literature, odnosno *bibliografskim podacima*. Isto tako je svaki predmet-kataloška jedinica bio popraćen s barem jednom *fotografijom* (neki su predmeti prikazivani obostrano, pa su uz njih bile pridružene dvije ili više fotografija). Predgovor, veći uvodni tekst i manji uvodni tekstovi (o zbirkama) te naslovi predmeta (u obliku potpisa pod slikama) bili su prevedeni na engleski jezik.

Sagledavši, dakle, strukturu kataloga te dimenzije pojedinih dijelova Kataloga, odlučilo se podatke prenijeti u četiri baze podataka prema UNIMARC-ovu standardu pod CDS-ISIS-om, a fotografije skenirati iz samog Kataloga.

Zašto CDS-ISIS i UNIMARC? Budući da inventarizacija i katalogiziranje, tj. stručna obrada muzejskog predmeta, kao složen niz poslova, mogu (i trebali bi) biti standardizirani, upotrijebili su se već postojeći i uhodani standardi primijenjeni u informacijskim znanostima u Hrvatskoj. Stoga, kada sam 1994. godine preuzela vođenje i obradu Zbirke hladnog oružja u Hrvatskome povijesnom muzeju, standard UNIMARC činio se prikladnim. UNIMARC je, tada, bio već dugi niz godina isprobavan standard prema kojem se u Nacionalnoj i

sveučilišnoj knjižnici među neknjižnom građom obrađivala i zbirka grafika i zbirka karata. CDS-ISIS je, u danom trenutku kao besplatno rješenje malih dimenzija/prohtjeva, stajao na raspolaganju uz pomoć Ane Garvas Delić i Maje Cvitaš, tada zaposlenih u Muzejskom dokumentacijskom centru u Zagrebu. Obradivši veći dio Zbirke hladnog oružja na taj način, smatrala sam da će se i drugi muzejski predmeti moći uklopiti u UNIMARC-om zadane standarde, te je unos podataka iz Kataloga MUSEVM u CDS-ISIS-bazu bio logičan nastavak moga dotadašnjeg posla.

Digitalni zapisi tekstova Kataloga postojali su u MS-Wordu. *Dvije baze* bile su tekstualne (predgovor + veći uvodni tekst, manji uvodni tekstovi) gdje je sam tekst prenesen automatski, a iz njega izvađene i u tematske skupine složene ključne riječi. *Treća je baza* nastala od katalogizacije predmeta/kataloških jedinica, pri čemu su opisi, tj. tekstualni dijelovi prenošeni automatski, a ponovnim izvođenjem izlučene su ključne riječi preko kojih se, složenim u tematske skupine, moglo pristupiti predmetu. Pritom mi je u trenutku rada bio poznat i stajao na raspolaganju "tezaurus" ili "klasifikacija naziva muzejskih predmeta" objavljenih u Muzeologiji 25 iz 1987., nadopune koje su slijedile u Biltenima o informatizaciji muzejske djelatnosti, te Klasifikacija muzejskih predmeta dr. Jadranke Lasić-Lazić, objavljena u Biltenu o informatizaciji muzejske djelatnosti 3-4/1992. Iako nepotpune i nedostatne (u mnogo sam slučajeva dodavala svoje pojmove), te su klasifikacije ipak potrebne jer su polazište u izradi stvarne muzejske terminologije. *Četvrta baza* je baza bibliografskih jedinica, a sastoji se od jedinica navedenih kao "*Literatura*" ispod svake kataloške jedinice te popisa izdanja Hrvatskoga povijesnog muzeja. Ta je baza najslabije popunjena.

S obzirom na potrebitost dvojezičnosti elektroničkog kataloga, dodatno su se prevele kataloške jedinice koje su, jednako kao i hrvatski dio, smještene u identične zapise u odgovarajuće baze. Radi dvojezičnosti svako je polje zapisa determinirano frazom kratice jezika na koji se zapis odnosi.

Kako se u prijenosu tekstova i kataloških jedinica nastojalo apsolutno slijediti i poštovati autorstvo ostvareno u tiskanom Katalogu, tako je dizajner HTLM stranica iskoristio vizualni identitet tiskanog Kataloga i prenio ga na WEB. "HPM na Internetu" sastoji se od uvodnog ekrana na kojem se nalaze, osim "logotipa" HPM, i podaci o odgovornosti elektroničkog zapisa i HTLM-a. Ulaskom, preko "logotipa", dolazi se do "slikovnice" u kojoj se redaju sve slike iz Kataloga i "malog kazala", s osnovnim dijelovima sadržaja. Iz svake se sličice može pristupiti predmetu, dok se iz "malog kazala" pristupa ili tekstovima-dijelovima sadržaja Kataloga ili do "velikog kazala". U njemu se korisniku, preko ključnih riječi skupljenih u osam tematskih skupina, nudi pristup predmetima.

Katalog se nalazi na Carnetovim poslužiteljima na adresi: <http://www.public.srce/hpm>.

HTLM Katalog HPM-a primljen je u samome Hrvatskome povijesnome muzeju djelomično s

priličnom rezervom. Primjedbe na elektronički katalog bile su upućene na *polazišna načela* na osnovi kojih je katalog rađen, odnosno na primjenu standarda i prikladnost računalne baze u koju su zapisi o predmetima unošeni, na *stručnost*, odnosno kompetentnosti osobe koja zapis o predmetu unosi u računalnu bazu, zatim na *izvedbu* elektroničkog kataloga i naposljetku postavljeno je i pitanje *svrhe* takva kataloga.

PRIMJEDBE NA POLAZIŠNA NAČELA:

1. Prema mišljenju dijela muzealaca, pod UNIMARC, kao izvorno knjižnični standard, dakle standard uobličen i prilagođen za određenu vrstu građe, ni pod koju se cijenu ne može svrstati muzejski predmet. Praksa, međutim, pokazuje (usporediti valja barem s radom M. Maštrović u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici) da se obrada muzejskog predmeta može posve lijepo provesti kroz UNIMARC-ove skupine. Istina je da je prvi pristup k UNIMARC-u onima koji ga ne poznaju, težak i možda odbojan. No smatram da, ako se prijevodi nazivlja TAG-ova UNIMARC-a ne shvate isključivo "knjižničarski", već ih se promatra sadržajno i interpretacijski ih se prenese na odredbene skupine podataka koje nastaju pri obradi muzejskog predmeta, UNIMARC može uspješno zadovoljiti potrebe za standardiziranim oblikom i sadržajem obrade muzejske građe.

2. Druga zamjerka išla je na račun CDS-ISIS-a, koji je u to vrijeme bio dostupan jedino pod DOS-om, i kao takav stvarno *ružni pačić* među savršenijim aplikacijama (osobito onima pod Windowsima). Postojanje potpolja sa znakovima "^" (što je analogno potpolju "\$"), prema mišljenju kustosa, toliko usporava i komplicira rad te odvlači pažnju, da je ta aplikacija teško primjenjiva u radu pri obradi građe. Naravno da je ljepše i lakše raditi na vizualno privlačnijim ekranima savršenijih aplikacija, pri čemu se nadasve pazilo na to da korisniku rad bude što lakši, a slijed operacija i vizualno logičniji. No CDS-ISIS je u to vrijeme bio jedina aplikacija koja je radila na UNIMARC-u, a bila je dostupna i korisnicima s malim računarskim sustavima, kao što je to bio slučaj HPM-a.

PRIMJEDBE NA STRUČNOST, ODNOSNO KOMPETENTNOSTI OSOBE KOJA ZAPIS O PREDMETU UNOSI U RAČUNALNU BAZU:

Muzealci - kustosi, voditelji raznih zbirki HPM-a, postavili su u jednom trenutku razumno pitanje - hoće li i u kojoj mjeri netko drugi, a ne oni sami koji su najbolje upoznati s problematikom svoje zbirke, moći stvarati zapis u računalnu bazu podataka? To se ponajprije odnosilo na određivanje formalnih i sadržajnih pristupnica i odrednica za pristup k samom predmetu. Sigurno je da poznavanje problematike pojedine zbirke osigurava i kvalitetnije određivanje ključnih riječi potrebnih za determinaciju muzejskog predmeta. Stoga se, pri kreiranju pristupnica u elektroničkom katalogu, strogo pridržavalo načela da se upotrebljavaju riječi i pojmovi koji su bili objavljeni u kataloškim jedinicama u tiskanom katalogu MUSEVM 1846. - 1966. Dakle, u elektroničkom katalogu upotrijebljene ključne riječi izvedene su isključivo izvođenjem iz postojećih tekstualnih jedinica, autori kojih su bili sami kustosi-voditelji zbirki.

PRIMJEDBE NA IZVEDBU ELEKTRONIČKOG KATALOGA:

Ključne riječi - pristupnice i odrednice kojima se pristupa predmetima u elektroničkom katalogu - tematski su u elektroničkom katalogu okupljene u osam skupina. Mišljenja o samom nazivlju tematske skupine i njezinoj sadržajnoj strukturi bila su vrlo različita. Budući da je i kod samih autora elektroničkog kataloga postojala raznolikost mišljenja u pristupu tematskom okupljanju ključnih pojmova, smatralo se da bi javna rasprava sa svim kustosima čiji su predmeti bili obrađeni u elektroničkom katalogu, pridonijela uspješnosti projekta. Na stručnoj prezentaciji elektroničkog MUSEUMA korisno se raspravljalo o skupinama *s podacima o odgovornosti*, zatim o *skupini podataka za vrijeme i mjesto, porijeklo i interpretaciju*. Pritom su došla do izražaja oprečna mišljenja koja su bila rezultat različitih iskustava samih kustosa, ovisno o tipu i vrsti građe koju obrađuju. Isto tako je terminološka determiniranost pojmova bila različito shvaćena.

PRIMJEDBE NA SVRHU TAKVA ELEKTRONIČKOG KATALOGA:

Godine 1997. se, kao pojedinačno i danas, postavljalo pitanje svrhovitosti takva kataloga. Do tada je uzor bio WEB-vodič po muzejima Hrvatske Muzejskoga dokumentacijskog centra, koji je bio shvaćen kao (isključiva) mogućnost izlaska muzeja na Internet. U samom začetku ideje Hrvatskoga povijesnog muzeja "MUSEVM na Internetu" autori elektroničke verzije isticali su da takav elektronički oblik prikaza muzejskih predmeta prethodi nečemu što će ubrzo biti muzejska nužnost i neizbježnost. Smatram da je jedan oblik komuniciranja s elektroničkom javnosti pružanje osnovnih informacija o muzeju putem, nazovimo to, "deplijana" - osnovnih informacija o samome muzeju i njegovim zbirkama, a drugi je oblik te komunikacije pokušaj predstavljanja muzejske građe u obliku javnosti dostupnih baza podataka, u kojima se, biranim ključnim riječima okupljenima prema tematskim skupinama, uz fotozapis i bilo koju drugu vrstu zapisa, može sagledati sadržajno bogatstvo fundusa naših muzeja (a onda, naravno, i naše baštine). U današnje je vrijeme obrazlaganje koristi i potrebe za takvom diseminacijom informacija suvišno.

Na kraju bi valjalo ukratko navesti profile korisnika koji su tražili kontakte s našim muzejom, a na osnovi uvida u elektronički katalog. U prvom redu to su bili studenti i učenici (za izrade referata i maturlnih radova), zatim udruženja (npr. veksilolozi, heraldičari), istraživači raznih tema, posjedovatelji umjetnina (muzejskih predmeta) tražeći kontakte, ekspertize i nudeći predmete na prodaju. Neke su zbirke/kustosi počele intenzivno komunicirati sa Svijetom na osnovi veza uspostavljenih nakon što su nas drugi WEB-ovi pronašli i stavili na svoje WEB-stranice uputnice na naše zbirke i dobivati odgovore na u "Virtualni Svijet" odaslana stručna pitanja.

No zamisao autora da taj elektronički katalog bude svojevrsan poticaj za daljnji razgovor i smjer razvoja izrada baza podataka Hrvatskoga povijesnog muzeja i njihovo publiciranje, tek je djelomično uspjela. Iako je još prerano govoriti o formiranoj svijesti o korisnosti elektroničkog publiciranja, sigurno je da je i ovaj rad pridonio da je u Hrvatskome povijesnom muzeju sazrijela svijest o potrebi stvaranja elektroničke baze podataka muzejskog fundusa.

OD GABRIELA DO MREŽNIH STRANICA NACIONALNE I SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE: PLANIRANJE I OBLIKOVANJE STRUKTURE DOKUMENATA I DEFINIRANJE SADRŽAJNIH JEDINICA

MARINA MIHALIĆ

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

U radionici je u formi prezentacije prikazan način rada na mrežnom servisu Gabriel: vrata nacionalnih knjižnica Europe u kojem sudjeluje i Nacionalna i sveučilišna knjižnica iz Zagreba. Ovaj mrežni servis koji od 1995. djeluje kao pilot-projekt, postao je od 1996. službeni mrežni uslužni servis Konferencije ravnatelja nacionalnih knjižnica Europe (CENL-a), čija se središnja redakcija nalazi u Kraljevskoj knjižnici u Haagu, Nizozemska.

Zanimljivo je da je od veljače 1999. dogovoreno da se podrži suradnja između nacionalnih knjižnica i nacionalnih muzeja. Gabriel kao europski mrežni servis razvija kooperativne projekte te prati međunarodne događaje, dok na nacionalnoj razini svaka članica, ujednačenom sadržajnom strukturom donosi podatke o osnivanju knjižnica, njenoj funkciji kroz povijest, o zbirkama, te uspostavlja poveznicu (link) na pojedinačne mrežne usluge svake pojedine knjižnice: online kataloge, nacionalne bibliografije, kazala periodike, posebne baze podataka i sl.

Način rada na mrežnom servisu je kooperativan, a odgovornost za pojedinačne stranice snosi kontaktna osoba, koja ažurira priloge za svoju knjižnicu te ih isključivo elektroničkom poštom šalje glavnom uredniku Gabriela. Kontaktna osoba ujedno ima autorizirani pristup podacima u sekciji o upravljanju Gabrielom. U strukturi mrežnih stranica 1. i 2. razinu održava glavni urednik, dok svaka kontaktna osoba održava 3. i 4. razinu. Site Gabriela ažurira se krajem svakog tjedna.

Prošle godine dodano je stotinjak novih stranica, dok je 80-ak stranica ažurirano. Primjena pak metadata vidjiva je na stranicama online izložbe: *Blago iz nacionalnih knjižnica*, dok su opisi međunarodnih projekata digitalizacije grupe G7 dostupni poveznicom na *Bibliotheca universalis*.

Nakon prvih iskustava u međunarodnom okruženju, ali i zbog zastarjelog i današnjem trenutku neprilagođenog sadržaja i strukture postojećih stranica Nacionalne i sveučilišne knjižnice, započele su pripreme oko planiranja novih stranica. Zbog namjere da stranice zadovolje funkcionalnost, vodilo se računa o navigaciji, transparentnosti sadržaja, sustavu aktualnih

poveznica (mrežna struktura), koherentnosti strukture, ujednačenosti sadržaja, grafičkom korisničkom sučelju, interaktivnosti. Sadržaj se niže deduktivnim načinom, od općih ka specifičnim sadržajima, a definirane su pojedine razine, opća i pojedinačna struktura dokumenata, te sadržaj. Dogovorena je organizacija i način rada, te je osnovano uredništvo od 4 člana, koje čini središnju redakciju, dok je svaki voditelj pojedine službe, odjela dobio zadaću da definira svoj tekst stranica unaprijed definirane strukture, aktualnim poveznicama na pojedine baze podataka na CD ROM-u te besplatnim virtualnim izvorima.

Određeni dijelovi tekstualnih stranica su statični, a pojedini dinamični, te oni zahtijevaju neprestano ažuriranje. Pretraživanje baza podataka druga je vrsta koje nudi mrežna stranica, dok je virtualna šetnja niz panoramskih prikaza interijera i eksterijera knjižnice. Prema svom sadržaju koji nude posjetiocima, stranice su zanimljive korisnicima, ali i knjižničarima, nudeći brojne stručne sadržaje (standarde, pravilnike itd).

Zaključeno je da se prezentacija knjižnice može smatrati uspješnom ako je odraz strategije cijele knjižnice. Cilj mrežnih stranica Nacionalne i sveučilišne knjižnice jest predstaviti sve organizacijske dijelove, nudeći poznate sadržaje na nov način, te razvijajući i promičući virtualne usluge.

Novo na Gabrielu

(poveznice na nove i ažurirane stranice
- održava se ručno)

Europske nacionalne knjižnice

(lista prema zemljama s poveznicom na
kontaktne osobe)

Usluge i publikacije

(poveznice za sadržaje stranica na 2.
razini, ali i za 4. razinu)

Novosti iz europskih nacionalnih knjižnica

Zajednički projekti i partnerstvo

CENL

CoBRA+

Bibliotheca Universalis

Primjer jedne stranice

<http://www.nsk.hr/test/usluge/index.html>